

Лариса Денисенко

ГАНДРОБУЛЯ ЛІДА

Всі пейзажі залиті миром і спокоєм. Ця трава, ці дерева вкривають землю як піддатливе людське тіло кістки, навіть допитливе око не зауважить серйозних змін. Як на землю лилися кров, сльози, піт, сперма. Як цією землею йшли на важку роботу. Як вмирили на цій землі. Як злигалися. Як народжувалися. Як втікали від кривдників. Як перемагали, як скавуліли від втоми.

І на цій фотокартці земля оповита спокоєм. Ліда довгий час думала, що це – німецька земля, хоча вона була австрійською, і чи є для самої землі різниця? Твої ноги пам'ятають, як йти додому, що він не є домом. Ось річка. Ось ферма.

Досі пам'ятають тодішні твої під'яремні маршрути. Як і ти, голонога, пам'ятаєш розчовганість рідної землі, коли намагалася втекти, але не спромоглася і опинилася поневоленою. І туфлі, котрі хрещена дала з Молитовником. Ти навіть не знала, що в неї є туфлі. І цей момент: ніжка в справжній туфельці. Вперше за двадцять один рік її життя.

Гарно взута довгонога й довготелеса дівчина.

Не на хрестини, не на випускний, не на весілля, а на підводу з іншими людьми, в котрих очі позичені в скота: тм`яні та завмерлі. «Женуть до Німеччини». Женуть на примусові роботи. Женуть. Але все тягнулося довго, було зимно, розтягнуто в часі та відчаї. Легше було заморозити емоції, сприйняття, не прощатися з тими, хто опинявся на чужій землі раніше за тебе, бо тебе везли на іншу чужу землю.

Твої очі пам'ятають улюблені дерева, з котрими можна говорити українською, а вона все одне говорила до них німецькою, щоб вони її точно почули. І обійняти, притулитися до стовбура і почути дихання, відчуття життя, дерева навіть взимку, коли все видається завмерлим і сонним, завжди дозволять тобі відчуття це на відміну від людей.

Серед тих дерев на фотокартці точно не було запашної акації, котру Ліда оминала все життя, бо не могла позбутися відчуття стискання шиї, набряк у горлянци, цей ароматний та солодкавий запах наче зашморг стягував її душу. Бо в голод 30-х років зголодоморені діти висмоктували як телята із цих квітучих сосців все, що могли, щоб не повиздихати.

Цей мирний пейзаж згодом стане доказом того, що вона чотири роки відбула в маленькому австрійському містечку, що всупереч геополітичним вимогам або якраз завдяки ним рівнялося на Мюнхен. Навіть журнали мод були саме звідти.

Вела господарство у фермерському домі. Ще одне доказове фото: газдиня будинку Інґрід з трьома дітьми від колишнього батрака, що став її чоловіком, і котрий відібрав Ліду для роботи в домі.

Вона думала, що нікому не знадобиться. Всіх вивели з ешелону, вишикували, розбирали, а вона як дзвіниця, висока та цибата залишалася стояти. В селі Криві Коліна, що на Черкащині, вона сама себе кликала Ліда – Гандробуля. Сміялася, якщо потягнеться до неба, то й Бога зможе ухопити за бороду або торкнутися ангельської хмаринки.

Вона думала, нікому не знадобиться і добре, повернуть додому. І сподівалася, що станеться саме так. Втім, підійшли троє панів:

-Ти косити вмієш?

- Ні.

-Корову доїти вмієш?

- Ні.

- Та хто ж ти така?

-Вчителька.

-Українка і вчителька? Будеш допомагати по господарству.

Відтак все життя Ліда була переконана, що вчителювання й вища освіта загортали людину в святковий папір. Бо змогли тоді поставити її на сходинку вище за прірву. Їй утримати там її, коли тисячі зривалися униз й занапалися.

Господар о четвертій ранку дзвонив ніби до молитви. Будинок прокидався, прокидалася і Ліда, і молилася, бо вірила, що разом із ними прокидається і Бог.

Одного разу в 44-му запізнилася взятися до роботи, вчасно не вийшла зі своєї кімнатки, господар постукав у двері, завжди обачливо стукав:

-Лідо, треба братися до роботи.

-Вибачте, я молилася.

-За що молилася, за перемогу?

-Так, за перемогу.

- Добре. Але не запізнюйся, час братися до роботи.

Поляки займалися скотом, працювали в полі, разом з господарем і старшими синами Інгрід. Ліду ніколи не просили допомогти, навіть коли робочих рук не вистачало. Ліда – вчителька. Поляки буркотіли і ставилися не надто приязно. Хоча конфліктів не було.

В корівнику порядкував француз. Залицявся, усміхався, хотів допомагати, Ліда не дозволяла. Казала: «Йди ти к чорту»! То він і звав її усміхнено: Ліда-Чорт. А потім сміявся. Подруга Аделя засватана за іншим французом сміялася і говорила: не впусти. Потім вони ще зустрінуться, вчителька Ліда і мала підприємниця Аделя із пальцями наче курага, бо тривалий час займалася саме пранням зі своїм чоловіком французом. Свого не впустила. А Ліда не сприймала це місцем, де міг би розпочатися палкий роман. Їй було не до любові.

Ліда-Чорт навчилася грати на гітарі, спілкуватися німецькою, філігранно латати шкарпетки на лампочці. Пізніше її онука думала, що це така спеціальна тканина, а це Інгрід вчила все робити якісно і лагодити одяг. На той час у Кривих Колінах лампочок не було.

«Німецьку наша вчителька вивчала в носіїв мови», - гордовито говорили, коли повернулася на Батьківщину і повернулася до вчителювання: німецька мова, математика, музика, праця. Чотири роки неакадемічного навчання, замість іспитів – питання виживання, фактично готовий бакалавр.

Їли всі разом, те саме, що і господарі, за одним столом. Розмови велися про роботу, погоду і дім. Поляки переважно мовчали, не знали мови. Коли залишалася разом із Інгрід, та вчила, як прикрашати дім, як стежити за чоловіком і дітьми, як заощаджувати, шити одяг. Односельці потім дивувалися, як в Кривих Колінах виріс «фінський будиночок» - світлий, з великими вікнами, незамеблений, прикрашений яскравими картатими фіранками й живими квітами.

Разом з Інгрід кроїли сукні, шили, ділили одяг на той, що для дому, і той, що на вихід. Все мало бути чистим. Інгрід ділилася тим, що вважала важливим для жінок, можливо, тому що важко сприймали її сусідки, пішла за батрака, соціально принизилася, ще й нас замаже. Та й часу на балачки з нехатніми жінками не було. Весь час в роботі. Добре, що є Ліда.

Місцину звільняли американці. Господарі просили підтвердити, що не знущалися, з підневільними поводитися як нежорстокі люди. Ліда підтвердила. Дуже хотіла додому, то Інгрід й збрала її як слід. Як тоді під час вигнання вперше взула справжні туфлі хрещеної. То і зараз – вперше в житті шовкові панчохи, шовкова й мережана білизна, сорочки. Витончені скарби. Пощастило, частину шляху здолала залізною дорогою. В ешелоні. Потім йшла, підвозили. *Її шовковий шлях повернення*. Відплачувала сорочками, панчохами, білизною, сукнями за їжу, за підводи, за повернення додому. До своїх. Що значить повернутися на Батьківщину? Це - побачити сім'ю.

І перевірки. Ще потрібно було витримати перевірки. Чужими перевірялася спроможність. Своїми – благонадійність. Фільтраційні табори.

Вона не відчувала більшого приниження гідності ніж там, на цьому гінекологічному кріслі, заіржавілому й холодному, коли твою зрадливість, благонадійність, довіру та патріотизм вимірюють та перевіряють через наявність цноти. Цноти в жінки, котра пройшла насильницьке поневолення. Котру гнали шляхом насильства, котра жила в квадраті несвободи, котра поверталася шляхом насильства. Де її голос нікому не був потрібний, навіть якби розуміли, нащо чути голос скота? На відміну від піхви. Точнісінько

такої як в нормальній жінки. Нікому не потрібний твій голос, жінко. Ні тоді, ні тепер. Ні чужим, ні своїм.

Вона не знала, куди відправляли тих, котрих означили неблагонадійними. Ліда помолилася, що їй пощастило, що вона була й залишилася незайманою, і що залишилося трохи почекати і вже дістатися до своїх.

Випалені свої. Вона стоїть серед них осяйна наче паска у Великдень.

Найстарша дитина. Дочекалися мати, два брати, сестра. Третій брат пішов в армію. Тато загинув у 44-му, був вже непризовного віку, коли сусіда вписав замість себе у призовного листа та й відбрехав татові віку на менший. Знав, що загине, бо не вмів воювати. Йшов на страту, не на війну. Попрощався з усіма, крім Ліди, що вона думала: тато ще серед живих.

Братик-білявчик Толік, прозорий ніби посивіла кульбабка, молодший за неї на вісімнадцять років, дурні хлопці сміялися, коли народився: «То баба Дуня приховує Лідкін гріх». Жартували таке не від того, що Ліда поводитися нестримно, а тому що народжувати в тридцять вісім років була дивина. До того часу всіх вже народжених у люди треба вивести, роботі навчити, важкому життю привчити. А не народжувати нових.

Чорна наче вигоріла хата матір. В свої сорок шість років –зжужмлена й старенька. У жалобній хустці. Хоч тато загинув два роки тому, а вона тягнула цю скорботу як плуга. Та просто хустки іншої не було. Хиткі від голоду, невпевненості, нещастя, поневірянь.

І відповідальність на відміну від маргарину тонесеньким шаром намащеного на скоринку хлібця глевким й жирним й важким плюхнулася на Лідчині плечі. Всіх вивчила. Всіх прогодувала. Всіх вилікувала, насатила сонцем. Надсилала матері, котру колгоспники кілька діб за несплачений за садок податок не випускали з хати сільради, всю зарплату, а сама місяць під`їдала крихти за піонерами в санаторії, де гарувала на теренах теплої й більш ситної Бессарабії. А мама вирубала весь садок.

І словами: «колгоспник такий», сповненими презирства, доросла Ліда називала невивчених нехлюдних нахаб. Лайливе слово для людей, що зневажають інших.

І все життя затамовувала дихання й оминала акацію, величну й благоуханну годувальницю, котру не розстріляла війна, не спалили вибухи й грози. Але й не просила вирубати. Бо дерева частіше на відміну від людей дозволяли відчутти себе живою попри всі трагедії, болісні спогади, злидні. Й робили свою й чужинну землю оповитою миром і спокоєм.

На фото: Гук (Півторак дівоче) Лідія Ониськівна (стоїть по центру),
24.03.1921 р. - 24.02.2001 р.